

Har vi Brug for et dansk Fangeblad?*)

Af Fængselspræst C. Ludvigsen.

Fængslet kan aldrig undgaa at blive en Abnormtilværelse, sammenlignet med Livets brogede Mangfoldighed. Virkeligheden derude rummer Moje og Modgang, Farer og Fristelser, men selve Vanskelighederne virker ogsaa udløsende paa Menneskets Fantasi og Energi, — inciterende og inspirerende.

Naar det er rigtigt, kan Fængselspædagogen fristes enten til konservativ opgivende Resignation eller paa den anden Side til utaalmodig, rastløs Experimenteren efter at komme ud over denne Kendsgerning. Den aarvaagne Fængselsmand maa under Trykket af denne Brod stadig taalmodigt gennemprøve sit Arbejdes Vilkaar og spejde efter Muligheden for i nogen Maade at begrænse og modvirke det abnorme.

Denne Vanskelighed gælder Fængselslivets forskellige Former, baade Cellen og Fællesskabet. Fællesskabet er forsaavidt mest normalt, som det lader Menneskene blive i et vist ydre Sammenspil. Men det rummer saa afgørende Farer for moralsk Smitte, at Cellen altid vil blive nødvendig i Fangebehandlingen, navnlig af de i mindre Grad demoraliserede.

Men den opmærksomme Iagttager kan paa den anden Side heller ikke være blind for de store Vanskeligheder,

*) Nedenstaaende er et Foredrag, der blev holdt som Indledning til en Forhandling ved et den 13. Juni 1921 i Nyborg afholdt Møde af danske Fængselsembedsmænd.

som Cellen frembyder. Livet i Celle er især lig Forstand en Abnorm tilværelse. Ikke blot afskærer man Fangen fra daarlige Paavirkning af andre, men ogsaa fra Livets normale Sammenspil med andre Mennesker.

Cellefangen maa savne al Kappestridens æggende Stimulans. Og den, der er lidt sær og egen, vigtig og vanskelig, faar lettere sine Kanter slebet af sig paa en Arbejdsplads, mens man i en Celle er tilbøjelig til at behandle ham som et raadtent Æg.

Dertil kommer, at selve det værdifulde ved Ensomheden, at den noder Mennesket til stille Selvbeseindelse, har sin alvorlige Bagside: I en fremtrædende Grad kaster den Individet tilbage paa sig selv. En Mand, der maaske i Forvejen er noget asocial, ja antisocial, egoistisk selvoptaget, bliver yderligere drevet ind i forfængelig Selvspejling.

Endvidere har Straffetiden noget ganske særligt af Foreløbigheds Karakter over sig. Man kan lægge Planer og sætte sig Maal, men maa altid opsætte, kan aldrig gøre Virkelighedens Prøve med det samme.

Det er Grødeluft for alskens Fantasteri, ikke mindst da mange i Forvejen har Hang til det. Ja, der er dem, der ligefrem fortæller om den Fornøjelse, de har af at staa og drømme og fantasere, skønt de er sig fuldt bevidst, at de aldrig kan virkeliggøre det.

Celleisolationen virker endelig ogsaa stærkt befordrende paa Perversiteter. Og Onani hænger Fængslerne som en Svøbe.

Alt dette gør, at Cellen navnlig i Længden virker slovend og afstumpende. Ja, der er Fanger, der ligefrem indstiller sig paa ikke at lide for meget under Straffen og derved yderligere disponerer sig selv for den slovende Virkning.

Da jeg kom her til Fængslet*), søgte jeg at opmuntre

*) Vridsløselille Forbedringshus.

Mennesker ved at fremdrage Cellens forskellige Muligheder for at give Indhold og Udvikling selv i denne lukkede Tilværelse.

Her er i første Række Arbejdet af uhyre Værdi. Selv en meget forpjusket lille Fyr kan ved at opleve at kunne magte betroet Arbejde faa et gryende Haab om ogsaa at blive til noget.

At hjælpe Fangen til nogen skabende Glæde er et af Fangeopdragelsens første Maal.

Den Glæde oplever han ikke mindst i sit Fritidsarbejde, hvor han selv laver en hel Del Ting. Her faar hans eget Initiativ og Tilbøjelighed de videste Spillerum. Og Arbejdet paa disse Ting, der tiest er bestemt for Slægt og Venner, gennemvæves af lyse Minder og gode Forsætter. Fritidsarbejdet burde derfor ikke alene forbeholdes de højeste Klasser.

Dernæst giver Bøgerne fra Fangebogsamlingerne megen Glæde og aandeligt Udbytte for mange. Men bortset fra Sprogstudier, hvori mange kvikke Hoveder, navnlig paa længere Straffe, kan naa forunderligt store Resultater, er der dog noget spredt og tilfældigt over det Udbytte, de i Almindelighed faar af Bøgerne.

Endvidere virker Skole og Kirke tillige med de dermed forbundne Sangovelsler — bortset fra de direkte pædagogiske og religiøse Formaal — forfriskende ved i nogen Maade at bryde Ensomheden.

Endelig er der den stærkt begrænsede Adgang til at modtage Breve og Besøg af paarørende, der bringer et oplivende Pust fra Livet derude tillige med en Bekræftelse af, at der endnu er nogen, der bryder sig om en.

Men dels maa det jo i Følge Straffens Natur være ret stærkt begrænset og dels er der jo mange — vel de fleste, der aldrig modtager saadanne Breve eller Besøg.

Jo mere jeg derfor har prøvet paa at fremhæve Cellens Muligheder, jo mere har jeg maattet indromme for mig selv, hvor begrænsede de i Grunden er.

Begrænsningen rober sig særligt paa Hviledagen.

Kirkegang næsten hver Helligdag og Skoleforedrag hver anden giver jo nok nogen Oplevelse. Men Dagen er lang nok endda. Alt Arbejde stanser. Der er ingen Skramlen af Materialier ude i Flojen, ingen Traven af Mestre fra Dør til Dør. Alene den udprægede Stillehed gaar mange paa Nerverne. Ikke mindst for de tunge, landlige Naturer, der ikke kan gøre ret meget ud af deres Bøger. Andre har maaske læst Bøgerne ud. Der er dem, der fortæller, at den Søndag, der er længst fra Bogbylningen, er der mest Forbindelse og Raaben ud ad Vinduet.

En Mand skildrer i et Brev sine »Søndagsfor-nøjelser« saaledes: »Man keder sig, spaserer om paa Gulvet, fanger en forvildet Flue, pudser Negle og digter.« En anden skildrer meget levende Edderkopperne og deres Fluejagt i Nettet i et Hjørne oppe ved Gittervinduet.

Andre Fanger har i Breve og ved Samtaler lignende Vidnesbyrd om, hvor lang og ørkesløs Hviledagen kan falde.

Ganske særlige Vanskeligheder byder Fangetilværelsen for bestemte Typer af unge Forbrydere.

Det er dem, der, som en udtrykte det, »har været trukket det hele igennem!« — først været i Sjak inde i Byen, derefter rundt paa en 3—4, indtil 5 Opdragelsesanstalter og saa maaske paa Fællesskab i Ungdomsfængsel i Nyborg, inden de kommer til Vridsløselille. De har et udstrakt Bekendtskab til jævnaldrende unge — til op imod et Par hundrede, der har gennemgaaet en lignende Skæbne som de. De er ved at føle sig som et Befolkningslag for sig selv med sin egen Jargon, sin egen Moral og sine egne Vurderinger.

Det værste ved dem er ikke, at de har været ude i Gavyestreger; men de virker saa sorgeligt blaserte og udbrændte, golde og selvopgivende, uden Drift eller Lyst til nogen Verdens Ting, ganske uden Selvtugt eller bestemte Arbejdsmaal.

De er nærved pudsigt naivt at se noget nedladende paa os andre mere skikkelige som nogle borgerlige Filistere. Som en af dem meget troskyldigt sagde til mig: »Jamen, Pastor Ludvigsen, De skulde bare vide, hvor dejligt det er at ligge i Hostak med Stjernerne over og saa ved Daggry gaa videre ud ad Vejen!« Og da jeg saa foreholdt ham, at han aldrig havde kendt til Glæden ved at holde Ferie med god Samvittighed, saa svarede han hovedrystende: »Jamen det kan aldrig blive saa dejligt, for det var jo netop, fordi man var rendt!«

Andre kan lade om, at det er allerdejlignst, naar Politiet er ude efter en. Underligt nok tilpasser flere af den Slags sig saa godt til Cellen, at de kan ytre virkeligt ægte Ønske om at blive. En kan f. Eks. lade sig forstaa med, at han hellere vil være Nr. 1 ved Arbejdet herinde end bagefter derude.

Mange af dem er saa forkvaklede med et helt Lag i deres Sjæle, vanskeligt at bryde helt op, saa de minder om Hedejord, hvor Aalen er en alvorlig Hindring for Dyrkning og Forædling.

Overfor alle disse Vanskeligheder, dels paa Grund af Fængselsopdragelsens begrænsede Virkemidler og ikke mindst paa Grund af de unge Forbryderes mer og mer medtagne Kvalitet, ser man sig under fornyet Gennemproven af Fængselslivets Muligheder uvilkaarligt ud efter nye Hjælpe midler.

Her synes efter de Forsøg, der er gjort andetsteds, bl. a. i Sverige og Norge, et vellede Fangenblad at kunne yde nogen Hjælp.

Vist ganske træffende siger en af de svenske Fængselspræster om det svenske Fangenblad, at det bidrager til at faa Fangen til at føle sig noget mere som Menneske. Allerede det skal man være glad for. Alt for let indstiller Fangen sig paa, at han er Fange, af hvem man ikke venter andet, end at han skal tilfredsstille visse disciplinære Krav.

Saadant et regelmæssigt lille Blad kommer som et stadigt fornyet Pust fra Livet derude — med en Mindelse om, at det kommer ham ved og regner med ham som Parthaver igen.

Endvidere har Bladet med sit begrænsede Format sine særlige Fordele som pædagogisk Paavirkning, da det er lettere at komme i Lag med end en hel stor Bog.

Stoffet er mere afvekslende og kortere behandlet, saa selv den trægeste nok vil læse sit Blad igennem.

Og det rækker ind i Cellen til Fangen, saa han kan sidde alene med det. Om mange af disse Mennesker gælder det, at deres Opmærksomhed og Koncentrationsevne er blevet svækket. Derfor kan man høre en og anden klage over, at det, som man blev grebet af i Kirke eller Skole, blev saa underlig borte før en paa Vejen til Cellen igen.

Det trykte Blad kan man atter og atter tage op og vende tilbage til igen i de Tanker og Overvejelser, man har saa rigelig Tid og Ro til i Hviledagens underlige Stillehed.

Naar man har drøftet Muligheden af et saadant Fangeblad, har man tiest tænkt paa det som en Avis med Nyhedsstof. Man har fremhævet de Vanskeligheder, den løsladte Fange kan komme op i, naar han staar uden at være orienteret i, hvad der skete, mens han sad.

Ved Krigens Begyndelse blev der imidlertid rundt om ved Straffeanstalterne indført ugentlige Skoleforedrag, der gav en samlet Oversigt over de vigtigste Begivenheder, der var sket i Ugens Lob derude. Derfor behøver Fangebladet ikke i første Række at være en Nyhedsavis. Vel kan og bør en væsentlig Del af Stoffet have en vis Aktualitet, men saaledes, at man derved mere sigter paa at belyse en eller anden videre Sammenhæng. Derved vil man i Bladet kunne vinde et ganske brugbart pædagogisk Hjælpemiddel.

middelet til at føre Fangen henimod en rigere og sundere, mere social Livsforstaaelse og Livsvurdering.

Fra Søndag til Søndag er det hos ham i Stilheden, naar han er mest sig selv, og har dermed særlige Betingelser for at virke som *D r y p i D r y p* i hans Sind og maaske omforme en og anden Tankegang derinde.

»Strømmende Vand er Alens Død,« siger Hedeboen. Den brydes ikke blot ved Hakke. Det samme gælder nok Alen i Menneskehjærterne. Der, hvor den lejlighedsvis Paavirkning ved Foredrag og Samtaler ikke forslaar, kunde man maaske til Hjælp prøve paa at hidføre noget af en stadigt rindende Strøm fra Livets brøgede Virkelighed derude i ny og levende Belysning.

Det svenske Fangeblad har Æren af at være det første i Norden. Det redigeres af en Pastor Salvén, der vel er fortrolig med Redningsarbejde, men er uden praktisk Erfaring overfor Fængselsforhold. Bladet er ganske pænt udstyret, men noget tilfældigt i sit Stofvalg.

Det norske Blad, der i Modsætning til det svenske redigeres af erfarne Fængselsfolk, har et skarpe pædagogisk Sigte og rummer meget velvalgt Stof paa den beskedne Plads, det raader over.

Man kunde dog maaske skaffe Fangerne endnu lidt mere Udbytte ved at lære lidt af Folkehøjskolens Livssyn og Metoder og — om man vil — prøve paa at holde lidt Folkehøjskole i saadant et lille Blad — for ogsaa ad denne Vej ved Siden af den øvrige Paavirkning gennem Kirke og Skole og personlige Samtaler — at hjælpe Fangen til at forstå sig selv, sine Vanskeligheder og sine Muligheder, hjælpe ham til at føle sig som Led i en større Helhed — i Hjem og paa Arbejdsplads, i Folk som i Menighed, — føle sig som den, der er med i Samfundets og Slægtens store Fællesforetagende, — ikke blot som Forbruger, men skabende, producerende, opbyggende til fælles Bedste.

Af personlige Mangler trænger de allerfleste navnlig til

Retledning overfor deres komplette Mangel paa økonomisk Sans. Her er Bydrenge, der stjal, fordi han ikke kunde faa nok til Slik og Fornøjelser. Her mødes Proletarens: »Det slaar ikke til alligevel« — med Sæsonarbejderens Brugen alt op i den gode Tid. Og naar Tyven sælger Tyvekosterne for en Slik til Hæleren, virker det ogsaa nedbrydende paa hans økonomiske Sans. Her er de mange mere borgerlige, der altid levede over Evne. Er det en Sag, som i Øjeblikket har Bud til det meste af vort Folk, saa har den ganske særligt Ærinde overfor vore Venner i Fængslet.

De trænger til at høre om, hvad Mennesker kan faa ud af selv beskedne Midler ved økonomisk Plan og Selvbeherskelse. De har Brug for at faa Deres Fantasi i Gang for virkelig at faa Ønsker om at spare til bestemte Formaal.

En anden hyppig personlig Brist er overdreven Alkoholydelse. Her kan Bladet ogsaa gøre Nytte, ikke saa meget ved moraliserende Formaninger som ved stadige saglige Oplysninger fra Alkoholforskningen, fra Afholdsbevægelsen og Redningsarbejdet.

Her kan Fangens Muligheder belyses. De er baade større og mindre, end han selv tit tror. Det kan ske ikke blot ved direkte religiøst opbyggelige Betragtninger, men ogsaa ved mere bredt anlagte Iagttagelser og Redegørelser for det personlige Liv og personlig Kultur. Her er meget, der kunde lade sig tillempe af Folkehøjskolens Tale om Menneskelivet og f. Eks. Ludvig Fejlbergs frugtbare Vink og Forsøg til en Livskunst — fremdeles æggende Forbilleder paa virksom Flid og kæk Daad (som ogsaa det norske Blad er inde paa).

Endvidere kunde der gives Tilskyndelser til Hjemlivets Pleje — fremdeles Vejledning angaaende forskellige Uddannelsesmuligheder (Folkehøjskolen, teknologisk Institut, Folkebogsamlinger m. m.).

Dernæst et og andet til Belysning af a k t u e l l e S a m f u n d s f o r h o l d, udfyldende de mere planmæssige Skoleforedrag i Samfundslære — f. Eks. om fortjenstfulde Arbejdsgivere som Cadbury, Ford og Lord Leverhulme, Fornyelser indenfor Andelsbevægelsen, Forsøg paa frugtbare Samvirke mellem Arbejdsgiver og Arbejder — endvidere nogenlunde regelmæssige Redegørelser for A r b e j d s m a r k e d e t h j e m m e o g u d e. I Forbindelse dermed kunde man følge Udenrigsministeriets Konsulats-efterretninger og maaske der faa et og andet Vink vedrørende U d v a n d r i n g s m u l i g h e d e r n e.

Skønt man jævnligt kan høre Bitterhed overfor Fædrelandet i Forbindelse med Udve, saa mærker man ejendommeligt nok ved Skoleforedragene en almindelig god Jordbund for noget af en Nationalfølelse. Den kunde forødes ved at fremdrage alt, hvad der kan vække Glæde ved at være dansk, — saa man fulgte med, hvad der skete ikke blot inden for E r h v e r v s l i v e t, — dansk Landbrug og dansk Industri, Handel, Søfart og Fiskeri, men ogsaa paa F o r s k n i n g e n s O m r a a d e — den tekniske som den mere ideelle.

Fra T e k n i k e n s o g N a t u r e n s V e r d e n baade hjemme og ude vil der stadigt være Stof, der nok skal finde taknemlige Læsere. Ikke mindre gælder det e t n o g r a f i s k S t o f o g H e d n i n g e m i s s i o n, der i vore Dage kan give Anledning til smaa Strejflys over Staternes Kolonipolitik.

Selv om Bladet ikke vilde holde sig lige til Dagens Nyt, vil der være Stof nok indenfor Samtidens aandelige og materielle Bevægelser, der kan give Bidrag til at hjælpe Fangen til bedre at forstaa sin Tid.

Men ikke mindst under Hensyn til Fangernes højst forskellige Modning og Dannelsestrin maatte der foruden de mere saglige Ting ogsaa være lettere Sager — ikke blot L y r i s k e D i g t e, men ogsaa m u n t r e S m a a t r æ k af forskellig Art (om kendte Personligheder eller fra Folke-

sagn eller smaa pudsige Historier). Egentlig digtede Fortællinger vil der jo desværre kun være Plads til, naar de er smaa og ganske skitseagtige. Herinde er der jo ellers mange, der ikke vilde være mindst glade for det, der svarer til Feuilletonen.

Men endelig burde her navnlig under Hensyn til Cellesomheden være forskellig Tidkort, f. Eks. Gaader, Logogriffer, Taalmodighedsprøver (Tromholt udgav i sin Tid forskellige Ting deraf), ja maaske ogsaa Skakopgaver.

Foruden alt det, der her er rørt ved, kunde man rejse Spørgsmaalet om, hvorvidt Fangerne selv skulde være Medarbejdere. Det er ikke Tilfældet hverken ved det svenske eller det norske Blad, og efter de hidtil fremkomne Bidrag til Diskussionen om Fangebladet, er der næppe Udsigt til, at det kan lade sig gøre herhjemme. Men selv om det vel næppe vilde være praktisk, saa længe Bladet endnu staar i Forsøgets Tegn, saa tror jeg vedblivende, at man, naar det blev taget paa den rette Maade, kunde faa meget værdifuldt frem ad den Vej, uden at der vilde være saa store Farer ved det, da dette alligevel i Følge Sagens Natur maatte blive ret begrænset. Og det, der fortælles eller redegøres for af en Lidelsesfælle, har alligevel en egen Klangfarve for de andre Fanger. Og mange af dem kan fortælle overmaade kønt og levende.

En Form for Medarbejde tror jeg dog, man kunde bruge, og det var at give dem Adgang til at stille Spørgsmaal, svarende til Avisernes Spørgsmaalsskasse, idet man selvfølgelig forbeholdt sig alt m. H. L., hvor vidt Redaktionen skønnede, at det var værd at besvare. Men ligesom man paa Højskolerne og i Ungdomsforeninger har godt Udbytte af denne Form, kunde man her prøve paa at lillemppe en Maade at komme i mere direkte Berøring med, hvilke Spørgsmaal og Tanker de gaar med. Naturligvis ser jeg godt de fængselstekniske Vanskeligheder ved at indsamle Spørgsmaalene. Men Sagen var maaske værd, at man prøvede at finde Udveje til at overvinde dem.

Hvør tit bør saadan et Fangeblad komme? Det svenske kommer hver Uge, det norske vist hver anden. Men jo mere man tænker at bruge det som pædagogisk Middel og som Hjælp i Søndagsensomheden, jo mere Grund er der til at gøre det til et Ugeblad.

Det maatte nok helst være 4-sidigt — trespaltet — med en lille klar Type, saa der kunde staa en Del, uden at det blev trættende at læse.*)

Jo større pædagogiske Kræv, man vilde stille til det, jo mere vilde det kræve af Tid og Arbejde af sin Redaktør. Det bør for at svare til sin Hensigt ledes af en Fængselsmand, der er nøje fortrolig med Fangernes aandelige Behov, deres Tankesæt og Livsforhold, ligesom kun en praktisk Fængselsmand kan være inde i de særlige Takt-hensyn, der kan bestemme Stoffets Tilrettelægning og Tillem্পning for Fangerne.

Med det Ideal af et Fangeblad, der her er skitseret, kunde det synes, at Redaktionen helst maatte overlades til en enkelt Mand, der nøje vidste, hvad han vilde med det. Men dels vil det være uoverkommeligt for en enkelt Mand ved Siden af sit egentlige Fængselsarbejde, og dels vil det have sine Fordele, om flere interesserede og erfarne Fængselsfolk kunde hjælpe hinanden med at faa det bedst mulige ud af det. Derfor vilde det maaske være mest praktisk at faa en Redaktionskomite paa 3 Mand som i Norge. At tage flere med i den som ansvarlige for Redaktionen kunde let svække Initiativet hos den enkelte, men paa den anden Side maatte de have Ret til at supplere sig med forskellige frivillige Kræfter til Indsamlingen af Stoffet fra de mange forskellige Felter.

I det foregaaende er der særlig talt om Sagen med Cellefængsel for Øje. Selv om jeg fra mit Arbejde i Vridsløselille kender Fængselsforhold med Arbejdsfællesskab, men Celle-

*) Efter Forhandlingen i Sommer er jeg bleven gjort bekendt med et særdeles tiltalende finsk Fangeblad. Det er ugentligt og 8-sidigt. Og det redigeres indenfor Fængselsadministrationen.

isolation i Fritiden, føler jeg mig ikke helt kompetent til at bedømme, hvorledes Sagen stiller sig i egentlige Fællesskabsfængsler, Arrester og Kvindefængsler.

Et saadant Fangeblad har efter sagkyndige Udtalelser fra forskellige Sider baade i Sverige og Norge været til udelt Glæde baade for Fanger og Fængselsmænd, selv om der har været et og andet, man endnu kunde ønske forbedret. Naturligvis maa man ikke overvurdere Betydningen af saadan et beskedent Hjælpemiddel; men tillæmpet paa bedste Maade efter Fangernes Tarv vilde det sikkert ogsaa kunne blive til en Del Nytte og Glæde herhjemme.